

СТАНОВИЩЕ

От проф. дпсн Снежана Илиева

на дисертация за получаване на образователна и научна степен “доктор”

на тема: “Ценности и нагласи за превенция на корупцията в организационна среда”

на Яна Минкова Чакърова

докторант в Катедра “Социална, трудова и педагогическа психология”,

СУ “Св. Климент Охридски”

Корупцията е форма на контрапродуктивно поведение в организацията, която в последно време привлича интереса на организационните психолози в опита да се намерят работещи подходи за нейната превенция и преодоляване. В практиката борбата с корупцията се свежда преди всичко до въвеждане на регулативни механизми, санкции и наказателни действия, които са юридически базирани, но на практика се оказва, че те третираат последствията от корупцията, а не причините за нея. Много малко внимание се отделя на психологическите аспекти на корупцията и почти липсват данни относно факторите, които влияят върху нейните прояви и определят личностните различия в формите на корупционно поведение. В това отношение настоящата дисертация представлява опит да се проучи корупционното поведение като проява на контрапродуктивно поведение и да се предложат подходящи начини за нейната превенция. Изследването на “психологическата страна” на корупцията в организационен контекст изисква да се отчете взаимодействието на ред фактори от икономически, политически, социокултурен и организационен характер, както и как тези фактори обуславят приложимостта на различни подходи и начини за превенцията ѝ. Предизвикателството да се изследва корупцията крие много рискове, свързани с недостига на специализирана литература в организационните науки относно проблема и със съпротивите и пречките при провеждане на емпирични изследвания и именно това прави резултатите от дисертацията ценни и интересни в теоретичен и емпиричен план.

Дисертацията е структурирана в увод, три основни глави, заключение и приложения с общ обем от 208 страници. Цитирани са 177 източника, от които 48 са на български език и 129 на английски език, като доминиращата част от литературата обхваща публикации от последните години.

В първата глава е направен теоретичен обзор, който разглежда схващанията за корупцията, нейните причини и измерения в организацията. Проблемът за корупцията е пречупен от гледна точка на организационната култура и етичния климат в организацията и са отчетени социокултурните различия, които определят спецификата и проявите на корупционното поведение. Показано е задълбочено познание на съществуващите теоретични възгледи за организационната култура и етичния климат, както и за моралното развитие на личността и ролята на ценностите в избора на поведение и вземане на решение, като се разгледани конкретни данни за влиянието на етичния климат върху поведението на служителите.

Втората и третата глава обхващат постановката и описанието на изследването и анализа и интерпретацията на резултатите от него. Направен е модел на изследване, който се основава на теоретичния обзор и включва както организационни, така и индивидуални фактори и предпоставки за корупция. В това отношение поставените задачи са доста амбициозни, тъй като се проследява ефектът на организационни и личностни детерминанти върху факторите за корупция, нейните прояви, подходите и начините за преодоляването ѝ. Инструментариумът на изследването включва методи за изследване на етичния климат и ценностите на личността, които имат пряко отношение към проблема с корупцията, както и са адаптирани и разработени специално за целите на изследването скали за проучване на корупционното поведение. Богатството на изследвани променливи води до установяване на множество закономерности, които надвишават значително необходимото за дисертационен труд. Докторантката е съумяла да обхване съществените резултати и да се опита да отиде отвъд констативния характер и да влезе в дълбочина на проблема, там, където това е възможно. Корупцията е проучена по отношение на факторите от социален и организационен характер, които водят до нейната поява, анализирани са различните прояви и форми на корупция, установени са подходи и практики, прилагани в организацията за справяне с нея. Резултатите допринасят за по-добро разбиране и теоретично осмисляне на факторите, които влияят върху корупцията от организационна и личностна перспектива.

Изведените закономерности имат изразена емпирична и приложна стойност, тъй като установяват различия в корупционните форми и прояви според типа организация и разкриват влиянието на типовете етичен климат, ценностите и нагласите на личността. Съществено значение трябва да се отдаде на приложимостта на различните подходи за преодоляване на корупцията, като се оказва, че като цяло най-разпространените

подходи в организациите у нас не се оценяват като ефективни от изследваните лица и се възприема, че съществуват ограничени опити за разрешаване на проблема. Това налага да се преосмислят действията и мерките, прилагани в борбата с корупцията. Резултатите дават възможност в перспектива да се препоръча на докторантката да разшири тази линия на изследване, за да се предложат подходящи организационни интервенции за подобряване и промяна на организационната култура и етичния климат и да се въведат програми за обучение, които да имат превантивен ефект.

Като научен ръководител държа да подчертая, че Яна Чакърва добросъвестно и старателно работеше по проблема, като отчиташе както теоретичните ограничения и затруднения да се проучва психологическата страна на корупцията, така и организационните съпротиви на служителите и мениджърите при провеждане на изследване в тази сфера. Тя целенасочено навлизаше в същността на проблематиката, опитваше се да види в дълбочина факторите, формите и проявите на корупция и да ги интерпретира съобразно националния и организационен контекст, наблюденията и опита си. В това отношение изразявам удовлетвореността си от работата с нея и подчертавам нейния стремеж да търси практическото приложение и полезност на установените факти и закономерности. Макар че проблематиката е от ежедневен икономически, политически и медиен интерес, получените в дисертацията резултати не са злободневни, а обхващат ниво на анализ, което проследява в дълбочина причините и предпоставките за корупция в организационна среда, влиянието на етичния климат, ценностите и нагласите на личността върху нейните форми и прояви и начините за нейната превенция. Налице са препоръки, които са приложими в организации от държавния, частния и неправителствения сектор и които позволяват да се предприемат ефективни действия и да се формират стратегии и подходи за преодоляване на корупцията.

Приносите на дисертацията са прецизно очертани и отговарят на съдържанието и установените закономерности. По темата на дисертацията са публикувани пет статии. Дисертацията съответства на критериите за получаване на образователната и научната степен “доктор” и това ми дава основание с убеденост да предложа на уважаваното научно жури да присъди образователната и научната степен “доктор” на Яна Минкова Чакърва.

28.09.2016 г.

Проф. дпсн Снежана Илиева